

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Ev İçi Emek, Toplumsal Statü Algısı ve Siyasal Tercihler

Yağmur Uzunırmak

toplum.org.tr



Yayın Hakları ©

Bu yayının tüm hakları Toplum Çalışmaları Enstitüsü'ne aittir. Toplum Çalışmaları Enstitüsü'nden izin alınmadan yayının tümünün ya da bir kısmının herhangi bir yöntem ile basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

Yayın No: 28

Yayın Tarihi: 28.09.2026



TOPLUM ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

Adres : Cevizlidere Mah. Mevlana Bulv. No:123/305 Çankaya/Ankara
Telefon : 0312 939 93 00
E-posta : info@toplum.org.tr
Website : www.toplum.org.tr

HAKKIMIZDA

Toplum Çalışmaları Enstitüsü, Türkiye'nin nitelikli insan kaynağını ülkemizin kronik yahut güncel sorun alanlarına yönelterek politik karar alıcılara rafine çözüm önerileri sunmayı ana kuruluş amacı olarak benimser. Amacına uygun olarak gerçekleştirdiği çalışmalarda, toplumumuzun genel çıkarlarının öncelenmesini esas alır. Bu esas, Toplum Çalışmaları Enstitüsü'nün zaman ve zeminden bağımsız, değişmez ilkesidir. Türkiye'nin potansiyeline uygun atılımlar için yeni jenerasyon zihinleri, fikri üretime teşvik etmek ve bu üretimi ülke birikimimize anlamlı katkılar olarak sunmak ana motivasyon kaynağıdır.

YÖNETİM KURULU

Dr. Yavuz Selim Günay, Enstitü Başkanı

Dr. Halim Alperen Çıtak, Hukuk ve Adalet Programı Direktörü

İmran Gürakan, Dijital Dönüşüm ve Girişimcilik Programı Direktörü

Doç. Dr. Asmin Kavas, Şehircilik Programı Direktörü

Yağmur Uzunırmak, Araştırma ve Veri Analizi Programı Direktörü

Yasemin Satır Çilingir, Ekonomi Programı Direktörü

Berçin Yiğitaslan, Dış Politika Programı Direktörü

Çiğdem Gizem Okkaoğlu, Enstitü Genel Sekreteri

Aykutalp Arıcı, Yönetim Kurulu Üyesi

Ahmet Oğuz Atalay, Yönetim Kurulu Üyesi

Dr. Abdullah Çağıl, Yönetim Kurulu Üyesi

Vasıf İnanç Duygulu, Yönetim Kurulu Üyesi

Gökhan Güler, Yönetim Kurulu Üyesi

Timuçin Koray Güzelderen, Yönetim Kurulu Üyesi

Nihat Yıldırım, Yönetim Kurulu Üyesi

Mustafa Gül, Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Ev İçi Emek, Toplumsal Statü Algısı ve Siyasal Tercihler

Yağmur Uzunırmak

28 Eylül 2026

Giriş

Türkiye’de yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmeleri açıklamaya yönelik analizler, ülkemizde insanların ekonomik faaliyetlere katılım türü gibi karar alma süreçleri üzerinde son derece belirleyici değişkenleri çoğu zaman yeterince dikkate almamaktadır. Bu durum, söz konusu analizlerin açıklayıcı gücünü sınırlamaktadır. Nitekim bu raporda ayrıntılı olarak gösterildiği üzere Türkiye, nüfusun çalışma durumuna göre dağılımı bakımından uluslararası karşılaştırmalarda belirgin biçimde ayrılmaktadır.

Uluslararası karşılaştırmaya imkân veren kamuya açık araştırmalarda, ev kadınları, diğer ülkelerin aksine, Türkiye’nin en büyük çalışma grubu olarak öne çıkmaktadır. Ancak ev kadınlarının önemi, seçmen kitlesi içindeki yoğunluğu ve siyasal tercihleriyle sınırlı değildir. Çocukların bakım ve yetiştirilmesinde üstlendikleri rol nedeniyle ev kadınlarının eğitim düzeyleri, ekonomik koşulları, hayata ilişkin algıları ve deneyimleri gelecek kuşakların yaşam fırsatlarıyla da ilişkilidir. Raporda verilerle örnek olarak sunulan anne ile çocuğun eğitim düzeyleri arasındaki güçlü ilişki, dezavantajların kuşaklar arasında nasıl aktarılabilindiğini göstermektedir. Bu nedenle ev kadınları hem bugünün siyasal yapısını hem de Türkiye’nin gelecekteki toplumsal yapısını anlamak açısından önemli bir gruptur.

Toplum Çalışmaları Enstitüsü, ev kadınlarının Türkiye’nin toplumsal ve siyasal yapısındaki öneminden hareketle bu konuda bir odak grup çalışması yapılmasına karar vermiştir. Söz konusu çalışmada anketlerle detaylandırma imkanı bulunmayan bazı konuların mülakatlarla açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu konular arasında ev kadınlarının ev içi emeği nasıl tanımladıkları, toplumun onlara bakışı hakkındaki düşünceleri, sosyal statüleri ve siyasetle hangi bağlamda ilişki kurdukları gibi başlıklar yer almaktadır. Bu nedenle farklı sosyoekonomik arka plana sahip ev kadınlarıyla odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulguların sağlayacağı toplumsal faydalar gözetilerek sonuçlar kamuoyuyla bu rapor aracılığıyla paylaşılmaktadır.

Raporun ilk bölümünde, uluslararası araştırma verileri ve Türkiye’de yürütülen anketlerden yararlanılarak toplumun çalışma durumuna göre dağılımı ve Türkiye’nin diğer ülkelerden hangi yönleriyle ayrıştığı incelenmektedir. Bu inceleme ev kadınlarının toplumdaki yerini de veriler ışığında görünür kılmaktadır. Çalışma durumuna göre siyasal tercihlerin nasıl değiştiği de bu bölümde ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise odak grup görüşmelerinin kapsamı açıklanmakta ve ev kadınlarının kendi anlatılarından hareketle elde edilen bulgular sunulmaktadır.

1. Bölüm: Türk Toplumunun İstihdam Yapısı, Ev Kadınları ve Oy Verme Davranışı

Türk toplumu, uluslararası karşılaştırmalara imkan tanıyan anket çalışmalarına yansıdığı şekliyle hayatı boyunca kazanç karşılığı hiç çalışmamış bireylerin yoğunluğu bakımından dikkat çekici bir konumdadır. Ülkemizde söz konusu grubun en önemli alt grubunu ev kadınları oluşturmaktadır. Kamuya açık araştırmalar ve Toplum Çalışmaları Enstitüsünün güncel anketleri, Türkiye'de 2025 senesi itibarıyla yaklaşık her üç seçmenden birinin ev kadını olduğunu ve ev kadınlarının yarısının yarın yapılacak bir seçimde AK Parti'ye oy vereceğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, ev kadınlarının Türkiye için toplumsal önemi, seçmen nüfusu içindeki yoğunluğu ve siyasal tercihleriyle sınırlı değildir. Türkiye'de çocuk yetiştirme sorumluluğunun kültürel olarak büyük ölçüde kadınlarda olması, ev kadınlarının hayata, topluma ve devlete ilişkin tutumlarının çocukları aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılmasına zemin hazırlamaktadır. Dahası, mevcut veriler, annenin eğitim düzeyi ve tutumlarının çocuklarının eğitim düzeyi ve ilerideki üretkenliği üzerinde belirleyici rolü olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla ev kadınlarının kendilerini toplumda nerede konumlandıklarını, devletten ve siyasetten ne beklediklerini, hayatı nasıl deneyimlediklerini anlamak, Türkiye'de kamu politikaları geliştirmek ve kalkınma sürecini yönetmek açısından büyük önem taşımaktadır. Toplum Çalışmaları Enstitüsü bu amaçla ev kadınlarıyla bir odak grup çalışması gerçekleştirmişti. Çalışmanın bulguları bu raporun ikinci bölümünde kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

Ancak ev kadınlarının deneyimlerine geçmeden önce, onları da içine alan daha geniş bir eksikliğe dikkat çekmek gerekir. Türkiye'de yaşanan siyasal ve sosyal gelişmeleri açıklamaya yönelik analizlerin çoğu zaman önemli bir boyutu göz ardı ettiği görülmektedir. Bu eksiklik, Türk toplumunun üretim süreçlerine katılma biçiminin yeterince sınıflandırılmamasıdır. Örnek olarak, gelirin sürekliliği ve düzenliliği, sosyal güvence, ekonomik bağımsızlık ve öznel toplumsal statü gibi unsurların doğru biçimde ölçülerek analizlere dâhil edilmemesi, bazı analizlerin temelsiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle raporun bu bölümünde, uluslararası karşılaştırmalardan da yararlanılarak Türkiye'deki nüfusun çalışma durumuna göre dağılımı ortaya konulacaktır. Dolayısıyla Türk toplumunun çalışma durumu bakımından diğer ülkelerden nasıl ayrıştığı sergilenenecektir. Ev kadınlarının da ülkemizde çalışma durumuna göre dağılım içindeki yeri incelenecek ve oy verme davranışlarının diğer meslek gruplarından nasıl ayrıştığı karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Ayrıca ev kadınlarının siyasal davranışları açısından önemli olduğunu düşündüğümüz toplumsal statü göstergesinin zaman içindeki değişimi ele alınacaktır. Böylece ikinci bölümde sunulan odak grup bulgularının, ev kadınlarının toplumdaki konumunu dikkate alan daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu raporda, Türkiye'de nüfusun çalışma durumuna göre dağılımını uluslararası bir çerçevede incelemek amacıyla Uluslararası Sosyal Araştırma Programı'nın (ISSP) verilerinden yararlanılmıştır. Farklı ülkelerde ortak sorular kullanılarak yürütülen program, araştırmaya katılan ülkelerin aynı dönem içinde karşılaştırılmasına imkân tanımaktadır. Türkiye'ye ilişkin kamuya açık verisine ulaşılabilen en eski ISSP araştırması 2008 yılına aittir. Aşağıda

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

yer alan Grafik 1, bu araştırmanın verilerine dayanarak Türkiye'de nüfusun 2008 yılındaki çalışma durumuna göre dağılımını göstermektedir.

Grafik 1: Türk Toplumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı, 2008



Çalışma durumu	Oran
Ev işleriyle uğraşan (ev kadını)	%38,8
Tam zamanlı çalışan	%26,7
İşsiz	%10,4
Emekli	%9,7
Öğrenci/mesleki eğitimde	%5,1
Yarı zamanlıdan daha az çalışan	%4,2
Yarı zamanlı çalışan	%2,0
İşgücüne dâhil olmayan diğer	%1,4
Aile işine yardımcı	%0,8
Kalıcı engelli	%0,8

Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008.

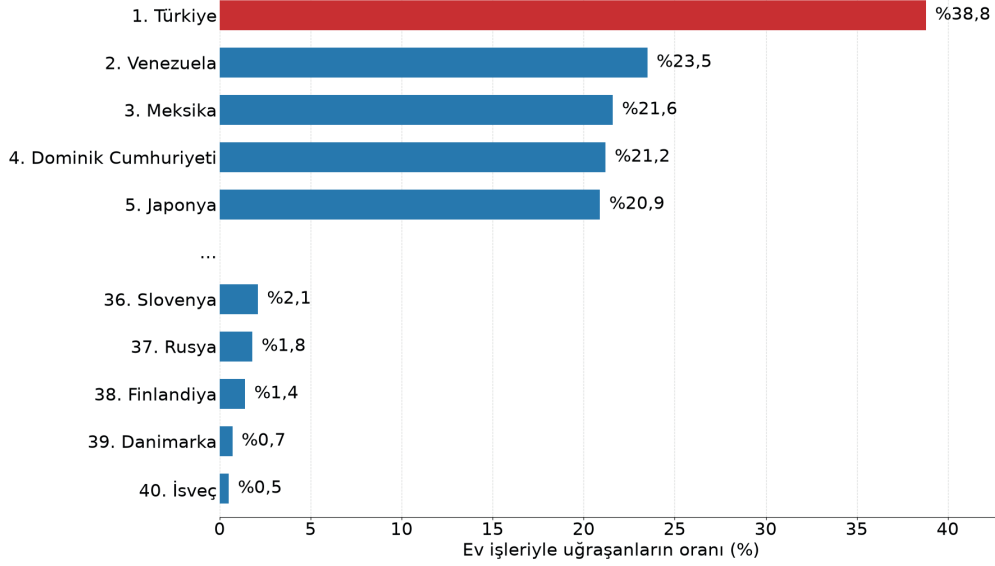
Grafik 1'de dikkat çeken nokta, nüfus içindeki payı en yüksek beş çalışma durumu kategorisinden yalnızca birinin, tam zamanlı çalışanların, aktif olarak üretime katılanları ifade etmesidir. Diğer dört kategori ev işleriyle uğraşanlardan, işsizlerden, emeklilerden ve öğrencilerden oluşmaktadır. Bu dört grup, anket verilerine göre 2008 yılında Türkiye'de 18 yaş ve üzeri nüfusun toplam %64'ünü oluşturmaktadır.

Türkiye'nin ev kadınları bakımından konumu, uluslararası karşılaştırmaya bakıldığında daha açık biçimde görülmektedir. Türkiye, 2008 araştırmasında yer alan 40 ülke arasında, %38,8'lik oranla ev kadınlarının en yoğun bulunduğu ülke konumundadır. Grafik 2, çalışmaya katılan ülkeler arasında ev kadınlarının oranının en yüksek ve en düşük olduğu beşer ülkeyi göstermektedir.

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Grafik 2: Ev Kadınlarının Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu Beş Ülke, 2008

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

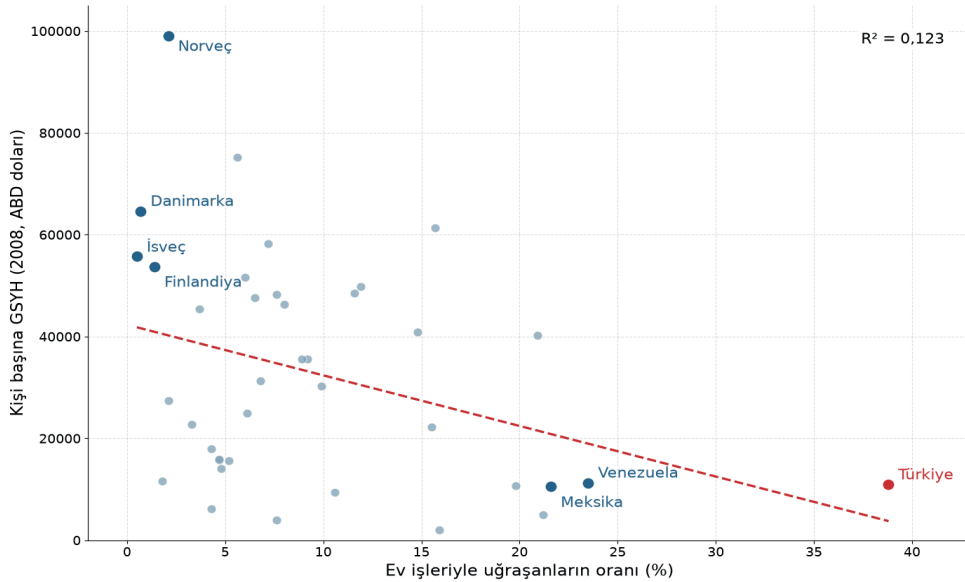


Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008.

Grafik 2, ülkelerin ev kadını yoğunluğuyla kalkınma düzeyi arasında bir ilişki olduğu iddiasını gündeme getirebilir. Bu iddiayı incelemek amacıyla 2008 senesi itibarıyla ülkelerin kişi başına düşen GSYH verisiyle ev kadını oranı arasındaki ilişki analize tabi tutulmuştur. Aşağıda yer alan Grafik 3, söz konusu analize ilişkin görselleştirmeyi içermektedir.

Grafik 3: Ülkelerin Ev Kadını Oranı ile Kalkınma Düzeyleri Arasındaki İlişki, 2008

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ



Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008, Dünya Bankası

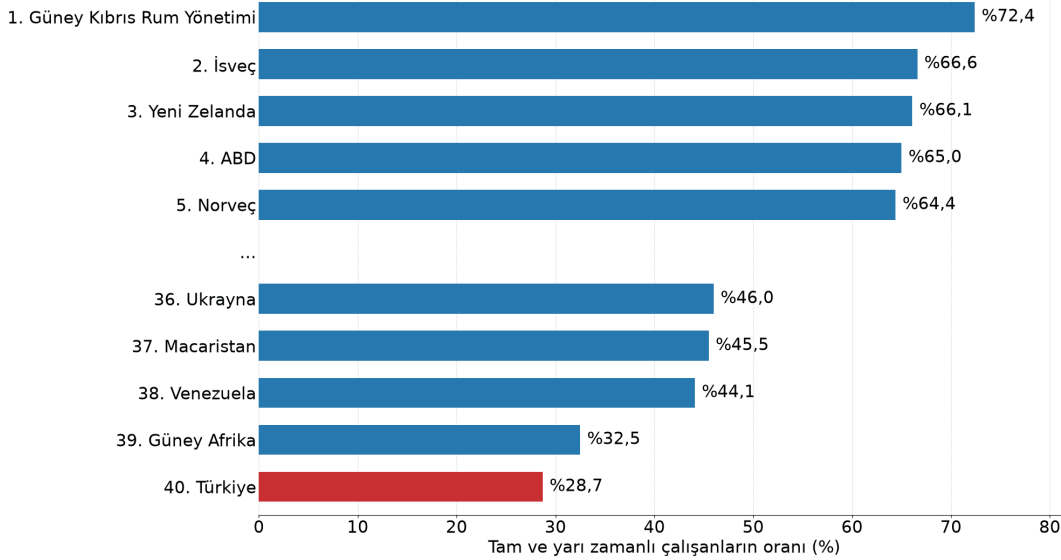
Her şeyden önce, Grafik 3 ülkelerin kalkınma düzeyleri ile sahip oldukları ev kadını oranı arasında nedensel bir ilişki ortaya koymamaktadır; dolayısıyla ev kadınlarının oranındaki bir değişimin ekonomik kalkınmayı artıracak veya azaltacak sonucuna varılamaz. Bu-

nunla birlikte, araştırmaya dâhil edilen ülkelerde kişi başına düşen GSYH verisiyle ev kadını oranı arasında negatif yönlü bir ilişki görülmektedir. Ev kadını oranının daha düşük olduğu ülkelerde kişi başına düşen GSYH genel olarak daha yüksektir.

Öte yandan, hem Türkiye'deki sosyal ve siyasal olayları analiz ederken kullanabilmek adına hem de ülkemizin istihdam yapısını küresel karşılaştırmalarla ortaya koyabilmek adına istihdamda olan bireylerin nüfus içindeki payına da bakmak gerekir. Bu gösterge, ücretli istihdamın toplumda ne ölçüde yaygın olduğunu ortaya koyarak ev işleriyle uğraşanların oranına ilişkin karşılaştırmayı tamamlamaktadır. Bu nedenle aşağıda yer alan Grafik 4, araştırmaya katılan ülkelerde tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanların oranını göstermektedir. Burada yarı zamanlı çalışanlar da hesaplama dâhil edilmiştir; çünkü özellikle Batı ekonomilerinde çalışma biçimlerinin dönüşmesiyle yarı zamanlı istihdam yaygınlaşmış, ücretli istihdamı yalnızca tam zamanlı çalışanlar üzerinden değerlendirmenin yetersiz hâle geldiği görüşü akademik literatürde yaygınlık kazanmıştır.

Grafik 4: İstihdamda Olan Bireylerin Oranı, 2008

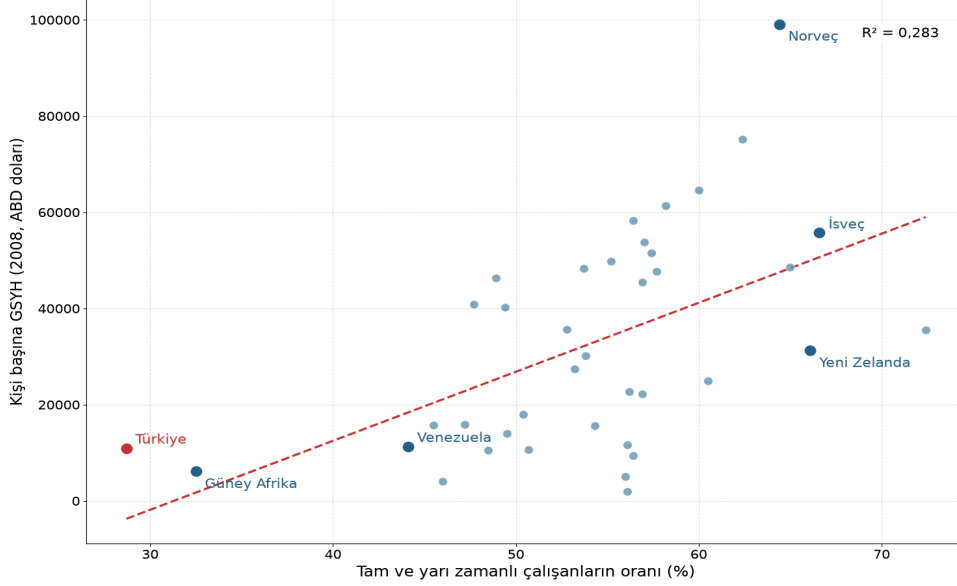
TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ



Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008.

Türkiye, istihdamda olan bireyler açısından %28.7'lik oranla karşılaştırmaya dâhil edilen 40 ülke arasında son sırada yer almaktadır. Önceki grafiklerle birlikte değerlendirildiğinde bu bulgu, Türkiye'nin araştırma kapsamındaki ülkeler arasında ev işleriyle uğraşanların yüksek payının yanı sıra tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanların düşük payıyla da öne çıktığını göstermektedir. Buradan hareketle, ev kadınlarının nüfus içindeki oranı ile kişi başına düşen GSYH arasındaki ilişkinin analizinin ardından, ücretli istihdamın yaygınlığı ile ekonomik refah düzeyi arasındaki ilişki de incelenmiştir. Grafik 5, ülkelerde tam ve yarı zamanlı çalışanların toplam oranı ile kişi başına düşen GSYH arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Grafik 5: Ülkelerin İstihdamda Olan Birey Oranı ile Kalkınma Düzeyleri Arasındaki İlişki, 2008



Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008, Dünya Bankası

Grafik 5'e göre tam veya yarı zamanlı çalışanların nüfus içindeki oranı ile kişi başına GSYH arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani çalışanların oranının daha yüksek olduğu ülkelerde kişi başına GSYH de genel olarak daha yüksektir.

Türkiye'nin istihdam yapısına ilişkin, küresel karşılaştırmaları da içeren analizlerden sonra, 2008 yılı itibarıyla ülkemizde oy verme davranışı ile istihdam yapısı arasında nasıl bir ilişki olduğunu inceleyerek konuyu detaylandıralım. 2008 yılında yapılan ISSP çalışmasında, "Bugün bir genel seçim olsa hangi partiye oy verirdiniz?" şeklinde yöneltilen soruyla anket katılımcılarının siyasal tercihleri ölçülmüştür. Türkiye, ISSP çalışmasının yapıldığı 2008 yılından bir yıl önce, 2007'de genel seçim yaşamış; sonraki genel seçim ise 2011 yılında gerçekleşmiştir. 2007 seçimlerinde AK Parti ve CHP sırasıyla %46,5 ve %20,8 oy almış; 2011 seçimlerinde ise AK Parti %49,8, CHP %26 oy almıştır.

Bu raporda çalışma durumu ile oy verme davranışı arasındaki karşılaştırmada, herhangi bir parti belirten katılımcı sayısının 30'un üzerinde olduğu çalışma kategorileri esas alınmıştır. Dolayısıyla bu ölçütü karşılayan tam zamanlı çalışanlar, işsizler, emekliler ve ev işleriyle uğraşanlar analize dâhil edilmiştir. Grafik 6, bu dört grubun AK Parti, CHP, MHP ve DTP'ye yönelik oy dağılımını göstermektedir.

Grafik 6: Türkiye'de İstihdam Durumuna Göre Parti Tercihleri, 2008



Çalışma durumu	Parti belirten kişi sayısı	AK Parti (%)	CHP (%)	MHP (%)	DTP (%)
Ev işleriyle uğraşan (ev kadını)	248	67,3	14,9	9,3	5,2
Tam zamanlı çalışan	173	38,7	28,3	17,9	2,9
Emekli	72	55,6	26,4	13,9	0,0
İşsiz	69	39,1	21,7	10,1	20,3

Kaynak: ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008

Grafikte çarpıcı olan husus, 2007 ve 2011 genel seçimlerinde en çok oy alan iki parti olan AK Parti ile CHP arasındaki farkın çalışma durumuna göre belirgin biçimde değişkenlik göstermesidir. İki seçimde söz konusu partiler arasındaki oy farkı AK Parti lehine sırasıyla 25,7 ve 23,8 yüzde puandır. Ne var ki, ankette parti belirten tam zamanlı çalışanlar arasında fark AK Parti lehine 10,4 yüzde puanken söz konusu fark ev işleriyle uğraşanlarda 52,4 yüzde puana ulaşmaktadır. AK Parti lehine fark emekliler arasında 29,2 puan, işsizler arasında ise 17,4 puandır.

Söz konusu tablo, Türkiye'de istihdam durumuyla oy verme davranışı arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından kritik öneme sahiptir. İstihdam durumuyla siyasal davranışlar arasındaki bu ilişki ülkemiz açısından ayrıntılı biçimde incelenmesi gereken bir unsur olmakla birlikte, analizlere daha güncel veriler üzerinden devam edelim. Türkiye'de çalışma durumuna göre dağılımın zaman içindeki değişimini ve ülkemizin uluslararası karşılaştırmalardaki konumunu incelemek için Türkiye'nin en son katıldığı ISSP araştırmasının verileri analiz edilmiştir. Programın 2017 araştırması kapsamında Türkiye'de saha çalışması 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla aşağıda Türkiye'ye ilişkin sunulan bulgular 2019 yılını yansıtmaktadır. Bu çerçevede aşağıda yer alan Grafik 7, çalışma durumu kategorilerinden karşılaştırılabilir olanların 2008 ve 2019 yıllarındaki dağılımını karşılaştırmaktadır.¹

Grafik 7: Türkiye'de İstihdam Durumunun Değişimi, 2008-2019



Çalışma durumu (2019 kategorileri)	2008 oranı (%)	2019 oranı (%)
Çalışıyor	33,7*	42,1
Ev kadını / ev işleriyle uğraşan	38,8	29,8
Öğrenci	5,1	10,4
İşsiz / iş arıyor	10,4	9,6
Emekli	9,7	7,7
Çıracak / iş eğitimi alıyor	—	0,3
Hasta / engelli	—	0,2

Not: 2008'deki %33,7, tam zamanlı çalışan (%26,7), yarı zamanlı çalışan (%2,0), yarı zamanlıdan az çalışan (%4,2) ve aile işine yardımcı (%0,8) kategorilerinin toplamıdır. Kaynak: ISSP Research Group (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources - ISSP 2017

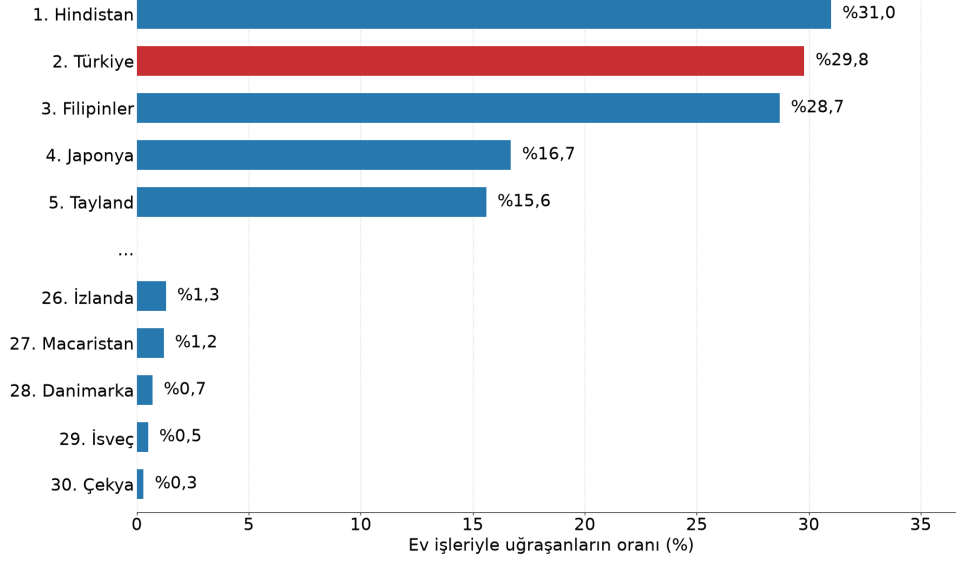
1- Saha çalışmaları esnasında 2008 ve 2019 yıllarında kullanılan soru formlarında meslek grupları aynı değildir. Bu nedenle bazı meslek grupları doğrudan karşılaştırmaya elverişli değildir.

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Söz konusu grafikten görülebileceği üzere aradan geçen sürede Türkiye'de çalışan ve öğrenci oranında artış görülürken ev kadını oranında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Emekli ve işsiz kategorilerinin oranında ise anlamlı düzeyde olmamakla birlikte bir düşüş görülmektedir. Aşağıda yer alan Grafik 8 ise söz konusu ISSP araştırmasına göre ev kadınlarının oranı açısından ülkelerin sıralamasını yansıtmaktadır.

Grafik 8: Ev Kadınlarının Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu Beş Ülke, 2017 - (Türkiye 2019)

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

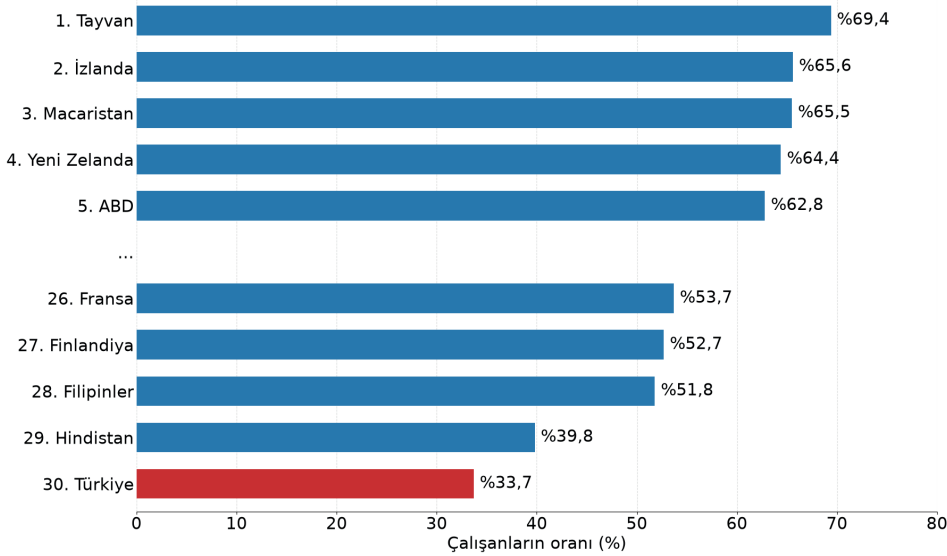


Kaynak: ISSP Research Group (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources - ISSP 2017

Grafik 9 ise araştırmaya katılan ülkeleri çalışanların nüfus içindeki oranına göre sıralamaktadır. Bu araştırmada istihdamda olan bireyler, çalışma durumu bakımından “çalışıyor” kategorisinde sınıflandırılmıştır.

Grafik 9: İstihdamda Olan Bireylerin Oranı, 2017 - (Türkiye 2019)

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ



Kaynak: ISSP Research Group (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources - ISSP 2017

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

2008 senesinde gerçekleştirilen saha çalışmasının verilerine ilişkin analizimizde çalışma gruplarına göre oy verme davranışının ülke ortalamasından ciddi şekilde saptığını göstermiştik. Şu ana kadar yaptığımız analizlerde de Türk toplumunun istihdam yapısında çeşitli değişiklikler olduğunu ortaya koyduk. Peki, aradan geçen sürede çalışma durumuna göre ulusal seçim sonuçlarından sapma var mı? Aşağıda yer alan Grafik 10, bu konuya ilişkin verileri yansıtmaktadır. 2019 yılında gerçekleştirilen ISSP araştırmasında katılımcılara 2018 genel seçimlerinde hangi partiye oy verdikleri sorulmuştur.

Grafik 10: Türkiye’de İstihdam Durumuna Göre Parti Tercihleri, 2019

**TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ**

Çalışma durumu	Yanıt veren kişi sayısı	AK Parti (%)	CHP (%)
Çalışıyor	505	43,0	33,9
Ev kadını	358	59,5	27,9
Emekli	101	59,4	33,7
Öğrenci	97	44,3	44,3
İşsiz / iş arıyor	95	37,9	36,8

Kaynak: ISSP Research Group (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources - ISSP 2017

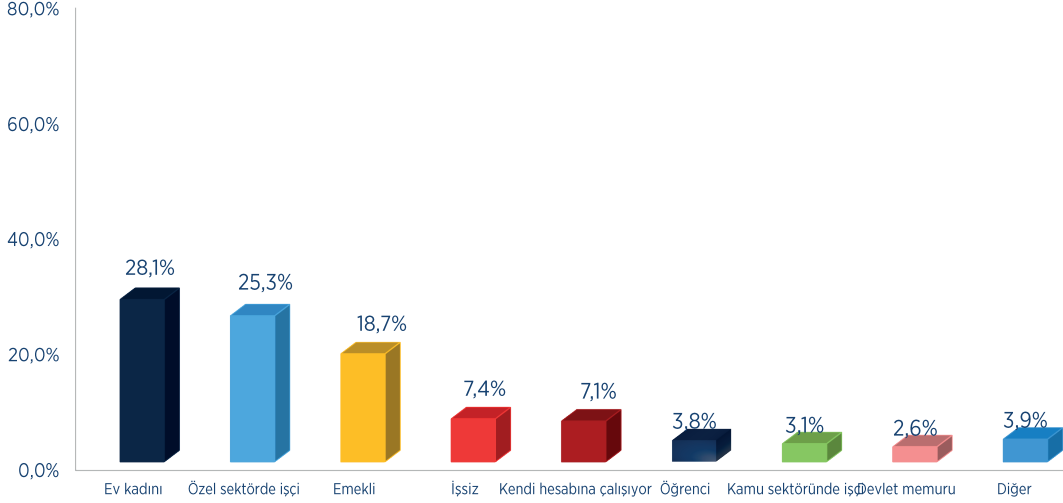
Hatırlatmak gerekir ki 2018 senesinde gerçekleştirilen seçimlerde AK Parti %42,5, CHP ise %22,6 oy almış; iki parti arasındaki fark AK Parti lehine 19,9 yüzde puan olmuştur. Grafik 10’a göre oy tercihini belirten katılımcılar arasında AK Parti ile CHP arasındaki farkın ev kadınlarında 31,6, emeklilerde 25,7, çalışanlarda 9,1 ve işsizlerde 1,1 yüzde puan olduğu görülmektedir. Öğrenciler arasında ise iki partinin oranı eşittir. Bu dağılım, çalışma durumuyla oy verme davranışı arasındaki ilişkinin devam ettiğine işaret etmektedir.

Son olarak, kamuoyuna açık en güncel çalışmalardan biri olan Toplum Çalışmaları Enstitüsü’nün 2025 senesinde yaptırdığı “Türkiye’nin Milliyetçilik Haritası” çalışmasına göre Türk toplumunun çalışma durumuna göre dağılımı Grafik 11’de yansıtılmıştır.

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Grafik 11: Türk Toplumunun Çalışma Durumuna Göre Dağılımı, 2025

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ



Kaynak: Toplum Çalışmaları Enstitüsü – Türkiye'nin Milliyetçilik Haritası

Söz konusu çalışmanın analizleri göstermektedir ki, 2025 senesi itibarıyla ülkemizde seçmenin neredeyse üçte birini ev kadınları oluşturmaktadır. Yine bu çalışmaya göre, araştırmaya katılan ev kadınlarının %49'u yarın bir seçim olsa AK Parti'ye oy vereceğini belirtmiştir. Bu, genel seçimlerde sadece ev kadınlarından gelen oyla AK Parti'nin ülke genelinde yaklaşık %14 oy oranına ulaşması demektir. Aynı araştırmada CHP'ye oy vereceğini belirten ev kadınlarının oranı %26,2'de kalmıştır. 2025 senesinin Ağustos ayı itibarıyla AK Parti'nin %32,7 ve CHP'nin %29,2 ölçüldüğü bir çalışmada emekli, işsiz ve öğrenci kategorilerinde CHP önde çıkarken ev kadınları kategorisinde AK Parti lehine 22,8 puanlık fark sosyolojik bir olgu olarak ortada durmaktadır.

2008 ve 2019 verilerinin karşılaştırılması, AK Parti'nin oy oranındaki değişimi değerlendirirken güncel siyasal gelişmelerin yanı sıra Türkiye'deki toplumsal dönüşümün de dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Ev kadınlarının nüfus içindeki oranı 2008'de %38,8 iken 2019'da %29,8'e gerilemiştir. Her iki araştırmada da çalışanlar arasında AK Parti ile CHP arasındaki oy farkının ev kadınları arasındaki farka kıyasla daha düşük olması, çalışma durumuna göre nüfus dağılımındaki değişimin toplam oy dağılımıyla ilişkili olabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Ancak farklı yıllarda farklı kişilerle yapılan bu anketler, bireylerin çalışma hayatına katıldıktan sonra oy tercihlerinin değişip değişmediğini göstermemektedir. Bu olasılığı daha doğrudan incelemek için aynı bireylerin çalışma durumunu ve siyasal tercihlerini zaman içinde izleyen boylamsal verilere ihtiyaç vardır. Mevcut bulgular ise bu konuda sınanabilecek bir hipotez geliştirmeye imkân tanımaktadır.

Peki, ev kadınlarında AK Parti'ye olan destek neden bu kadar yoğun olabilir? Bu çalışma kapsamında ele alınan olası açıklamalardan biri, bireylerin siyasal tercihleri ile toplum içindeki konumlarına ilişkin algıları arasında bir ilişki bulunduğu hipotezine dayanmaktadır. ISSP araştırması, bu tezi incelemeye imkân tanıyan bir soru içermektedir. Katılımcılardan,

toplumun en alt konumunu 1, en üst konumunu ise 10 ile gösteren bir merdiven üzerinde kendilerini nereye yerleştirdiklerini belirtmeleri istenmiştir. Türkiye'ye ilişkin kamuya açık ISSP verilerinin 2008 yılına kadar uzanması, ev kadınlarının öznel statü algısının zaman içindeki değişimini incelemek açısından da önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, tekrar belirtmekte fayda vardır ki ISSP boylamsal bir araştırma değildir; 2008 ve 2019 yıllarında aynı bireylerle görüşülmemiştir. Dolayısıyla bu veriler, belirli kişilerin statü algılarının zaman içinde nasıl değiştiğini göstermez. Ancak iki araştırmada ev kadını olduğunu belirten katılımcıların kendilerini hangi basamaklarda konumlandıkları karşılaştırılarak bu grubun öznel statü dağılımındaki değişime ilişkin bir izlenim edinilebilir. Grafik 12, söz konusu karşılaştırmayı göstermektedir.

Grafik 12: Ev Kadınlarının Sosyal Statü Konumlaması

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ

Çalışma durumu	Veri	Sosyal Statü Basamakları									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ev kadını / ev işleriyle uğraşan	2008	%11,8	%12,2	%14,2	%11,5	%29,3	%11,0	%4,8	%2,9	%1,4	%0,9
Ev kadını	2017 ISSP (2019 saha)	%3,7	%3,0	%5,8	%9,9	%21,2	%18,9	%18,5	%11,8	%3,9	%3,2

Kaynak: ISSP Research Group (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources - ISSP 2017
ISSP Research Group (2018). International Social Survey Programme: Religion III - ISSP 2008

Grafikten görüleceği üzere kendisini toplumun en alt üç basamağında konumlandıran ev kadınlarının oranı 2008'de %38,2 iken 2019'da %12,5'e gerilemiştir. Buna karşılık kendisini 7–10. basamaklarda konumlandıranların oranı %10,0'dan %37,4'e yükselmiştir. Bu bulgular, iki araştırma arasında AK Parti iktidarları döneminde ev kadını olduğunu belirten grupların öznel statü dağılımında belirgin bir yukarı yönlü değişime işaret etmektedir. Yani bu verinin Türkiye'deki ev kadınlarını yansıttığı kabul edilirse, bu durum AK Parti iktidarı döneminde ev kadınlarının önemli bir basamak atlama duygusu içinde olduğu anlamına gelmektedir.

Burada ele alınan husus, ev kadınları arasında AK Parti'ye olan yoğun desteği açıklayan önemli etkenlerden biri olabilir. Ancak veriler aynı bireyleri zaman içinde izlemediğinden, bu değişim bireysel bir statü yükselişi olarak yorumlanamaz. Değişimin hangi etkenlerden kaynaklandığı ve siyasal tercihlerle nasıl ilişkili olduğu farklı boyutlarıyla ayrıntılı biçimde incelenmelidir.

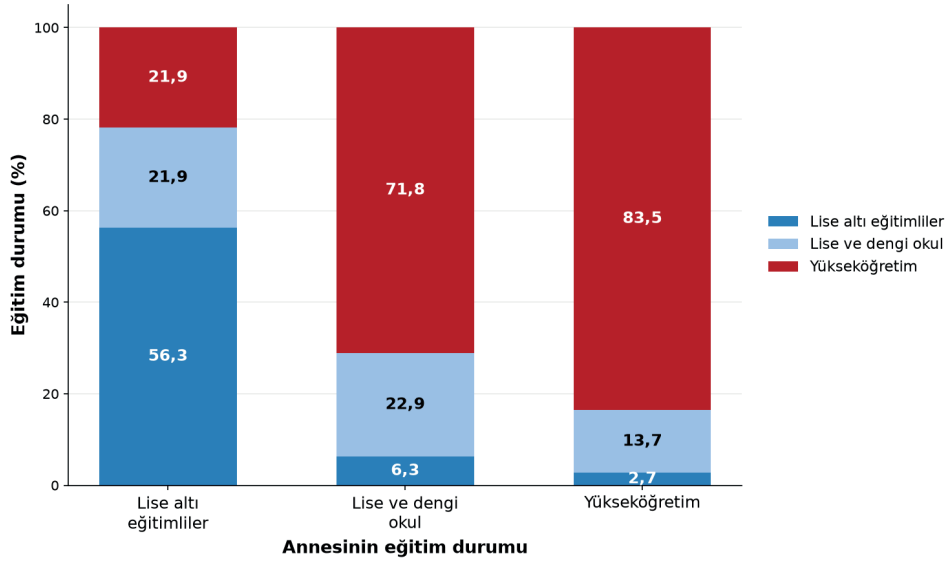
Bununla beraber, raporun başında belirtildiği gibi, ev kadınlarının toplumsal önemi sadece siyasal tercihleriyle sınırlı değildir. Ailelerin ekonomik kaynakları, sahip oldukları bilgi ve imkânlarla beraber hayata ilişkin farkındalıkları sonraki kuşakların yaşam koşulları üzerinde belirleyici etkilere sahiptir. Bu hususlar çeşitli kanallar aracılığıyla aktararak eşitsizliklerin kuşaklar boyunca devam edebilmesine sebep olmaktadır. Eğitim, bu sürecin veriyle en net şekilde ortaya konabileceği alanlardan biridir. ISSP'nin Türkiye'de 2019 yılında gerçekleştirdiği saha çalışmasına göre ev kadınlarının %92,5'i lise veya daha düşük düzeyde eğitime sahiptir.

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

Aşağıda yer alan Grafik 13, annenin eğitim düzeyinin ülkemizde çocuğun eğitim düzeyi üzerinde ne kadar belirleyici etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Grafiğe göre annesi lise altı eğitim düzeyine sahip bireylerin yükseköğretim mezunu olma oranı %21,9 iken, annesi yükseköğretim mezunu olanlarda bu oran %83,5'e çıkmaktadır.

Grafik 13: Annenin Eğitim Durumunun Bireyin Eğitim Durumu Üzerindeki Etkisi

TOPLUM
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ



Kaynak: TÜİK - Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2023

Grafikte ortaya konan etki, farklı boyutlardaki sosyoekonomik eşitsizliklerin eğitim yoluyla kuşaklar arasında devam edebildiğine işaret etmektedir. Eğitim düzeyinin üretkenlik, gelir ve yaşam standartlarıyla ilişkisi göz önüne alındığında, eğitim düzeyi halihazırda düşük seviyede bulunan ev kadınlarının çocuklarının da düşük eğitimli ve düşük üretkenlik düzeyinde kalabileceği varsayılabilir.

Bu çerçevede ev kadınları, seçmen nüfusu içindeki payları ve siyasal tercihleri kadar toplumsal hayatı nasıl deneyimledikleri, kendilerini toplumda nerede konumlandıkları ve devletten neler bekledikleri açısından da önem taşımaktadır. Bu tutum ve beklentiler aile içindeki etkileşimler yoluyla çocukların dünyayı kavrayışını etkileyebilir ve sonraki kuşaklara aktarılabilir. Dolayısıyla ev kadınlarının deneyimlerini anlamak, yalnızca belirli bir toplumsal gruba tanımak için değil, Türkiye'deki toplumsal ve siyasal gelişmeleri değerlendirmek ve Türkiye'nin kalkınması için etkili politikalar geliştirebilmek adına da gereklidir.

Toplum Çalışmaları Enstitüsü, konunun önemini de göz önünde bulundurarak, bu bölümde ortaya konulan bulguları ev kadınlarının kendi anlatımlarıyla derinleştirmek amacıyla odak grup çalışmaları gerçekleştirmiştir. Çalışmalarda ev kadınlarının gündelik yaşam deneyimleri, ev içi emeklerine biçtikleri değer, toplumsal konumlarına ilişkin algıları ve devletten ve siyasetten beklentileri ele alınmıştır. Bu çalışmaların bulguları raporun ikinci bölümünde kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

2. Bölüm: Ev Kadınları Odak Grup Çalışması

Toplum Çalışmaları Enstitüsü, özel bir araştırma şirketinin yürütücülüğünde ve Enstitünün gözetiminde ev kadınlarıyla odak grup görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Nitel yöntemle yürütülen bu çalışma, bir anket araştırması olmadığından Türkiye'deki ev kadınlarını istatistiksel olarak temsil etme iddiası taşımamaktadır. Amaç, ev kadınlarının gündelik yaşamlarına, ev içi emeklerine, kendilerine biçtikleri değere ve siyasal tercihlerine ilişkin gözlem ve hipotezleri katılımcıların anlatımları üzerinden daha yakından incelemektir. Bu kapsamda, 17–29 Nisan 2026 tarihleri arasında farklı yaş gruplarından ve şehirlerden toplam 36 ev kadınının katılımıyla çevrim içi odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Analiz ilk olarak ev içinde yaşanan kesintisiz sorumluluk döngüsünün nasıl kurulduğunu, bu döngüye eşlik eden duygularla birlikte incelemektedir. Ardından ev emeğinin kadınlar tarafından nasıl anlamlandırıldığına, nasıl meşrulaştırıldığına ve zaman zaman nasıl sorgulandığına odaklanmaktadır. Raporun temelinde, kadınların ev içi emeklerine yükledikleri anlam ve kendilerine biçtikleri değer ile aile, toplum, devlet ve siyaset tarafından kendilerine verildiğini düşündükleri değer arasındaki ilişki yer almaktadır. Son bölümde, kadınların tanınma ve değer görme beklentileri ile siyasal tutumları arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Katılımcıların geçmişteki oy tercihlerini nasıl gerekçelendirdikleri ve memnuniyetsizliklerini hangi nedenlere bağladıkları incelenmektedir. Ayrıca gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlardan kimi sorumlu tuttuklarının siyasal değerlendirmeleriyle nasıl ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.

2.1. Gündelik Hayat: Kesintisiz İş ve Bakım Sorumluluğu

Ev kadınlarının günlük hayatı, sabah erkenden başlayan, genellikle gece geç saatlere uzanan, ev işleri ile bakım sorumluluklarının iç içe geçtiği yoğun bir döngü olarak ifade edilmektedir. Bu döngüyü tanımlayan en belirgin özellik, ev işi ve bakım sorumluluklarının belirli bir başlangıç ve bitiş saatine sahip olmamasıdır. Ofiste çalışan birinin kapıyı çekip çıkabileceği, ev kadını içinse mesai kavramının olmadığı görüşmelerde farklı şekillerde defalarca dile getirilmiştir.

“Yani bitmiyor bir de. Mesela ben sabahlara kadar çok ayakta duruyorum. Mesela çocuk hasta oluyor falan. Hani dışarıda çalışma mesaisi oluyor. Evde mesai yok, sürekli. Tuvalet-teyken bile sürekli mesaidesin. Yani anne anne ses asla bitmiyor.”

45 yaş, Ön lisans mezunu

Görüşmelerde ev işlerinin ve bakım sorumluluğunun “kadın fitratı”nın doğal bir parçası olarak görüldüğüne ilişkin tanımlamalar yapılmıştır. Bu bakış açısı, ev içinde harcanan yoğun emeği görünmez kılmaktadır. Sürekli ev işi yapmak kadın olmanın gereği sayıldığında, yorgunluğu dile getirmek veya yardım istemek de zorlaşmaktadır. Kadınlar yaşadıkları yükü anlatsalar bile, “herkes böyle yaşıyor” düşüncesi şikâyetlerini haklı görmelerinin önüne geçebilmektedir.

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

“Coğrafi olarak maalesef doğuştan kız çocuklarına yükleniyor. Bütün sorumlulukları, dünyanın bütün yükünü sen çekmek zorundasın diye bir yükümlülük veriliyor kız çocuklarının omzuna.”

56 yaş, Lise mezunu

Ancak bu anlatı, kadınların kendi yaptıklarını değersiz ya da sıradan gördükleri anlamına gelmemektedir. Aksine, katılımcıların anlatılarında sınırsız sorumluluk hali çoğu zaman iki duygu ve değerlendirme biçimini bir arada taşımaktadır. Katılımcılar bir yandan evin ve ailenin ihtiyaçlarını sürekli karşılamayı kendilerinden beklenen doğal bir sorumluluk olarak görüyor. Diğer yandan, bütün bu işleri nasıl yetiştirdiklerine bakınca kendi becerileri ve dayanıklılıklarıyla gurur duyuyorlar. Ev kadınlığı bu nedenle yalnızca yorucu bir mesai olarak değil, aynı anda çok sayıda işi takip etme, önceliklendirme, krizleri önleme ve aile düzenini ayakta tutma kapasitesi üzerinden de anlamlandırılmaktadır. Katılımcıların kendilerini evin dayanağı ve gündelik yaşamın düzenleyicisi olarak tanımlamaları, üstlendikleri sorumlulukların onlara yalnızca yorgunluk değil, yaptıkları işten duydukları bir değer ve yeterlilik hissi de verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, kendi emekleriyle gurur duyup, bu emeğin aile ve toplum tarafından yeterince görülmediğine ilişkin düşüncelerini ortadan kaldırmamaktadır. Ev kadınlığı, katılımcıların anlatılarında hem yoğun bir sorumluluk hem de beceri, dayanıklılık ve karar alma yetisi gerektiren bir uğraş olarak yer bulmaktadır.

“Şimdi ev hanımı dediğin zaman yani sanki bir ahtapot gibiyiz aslında. Her şeye yetişiyoruz. Olabilecek her şeyde bir bilgimiz var, fikrimiz var, yeteneğimiz var.”

38 yaş, Lisans mezunu

Anlatılarda ev kadınlığının duygusal dünyasını belirleyen iki temel unsur öne çıkıyor. Bunlar, suçluluk ve mecburiyet. Bu iki duygu birbirini besliyor ve katılımcılarda farklı yoğunluklarla tezahür ediyor; ancak tüm katılımcılar bu iki hissi yaşadığını belirtiyor. Bu deneyimi en yalın biçimiyle küçük çocuklu kadınlar dile getirmektedir. Bu gruplarda kendine ayrılan zaman çoğunlukla gece geç saatlere, çocukların okulda olduğu aralıklara ya da evdeki diğer işlerin kısa süreliğine askıya alınabildiği belirsiz boşluklara sıkışmaktadır. Ancak bu zaman dilimleri gerçek anlamda dinlenme ya da kişisel alan olarak yaşanmamaktadır. Çoğu zaman suçluluk, hesap verme ya da “başka bir şeyi ihmal ediyorum” duygusuyla birlikte yaşanmaktadır. Kuaföre gitmek, bir arkadaşı ziyaret etmek, bir saatliğine evde yalnız kalmak gibi boşlukların hepsi hesap verilmesi gereken eylemler olarak yaşanıyor. Suçluluğun asıl kaynağını kendine vakit ayırmanın annelik ve eşlik rolleriyle çelişkili olduğuna dair içselleştirilmiş bir yargının oluşturduğu düşünülmektedir. Bu yargı, dışarıdan dayatılmış olup olmamasına bakılmaksızın kadınların kendi sesi haline gelmiş durumdadır.

“Benim için en keyif aldığım vakit çocukların evde olmadığı zaman temizlik yaptığım an. Hem kendime vakit ayırıyorum hem eve rahat bir şekilde vakit ayırabiliyorum (...) Olmayan bir alanı yaratmaya çalışıyorum (...) Bir annenin kendine vakit ayırması bile suçluluk, vicdan gibi oluyor. Sanki ‘keşke bunu yapmasaydım da çocuklarımla ilgilenseydim ya da farklı bir şey yapsaydım’a dönüyor.”

28 yaş, Ön lisans mezunu

Suçluluk duygusunun dile getirilen bir boyutu da annelik normlarının dışarıdan sürekli yeniden tanımlanmasıyla ilgilidir. Popüler psikoloji veya kişisel gelişim söylemleri ve sosyal medya, çocuk büyütürken sınır koyma ve disiplin pratiklerine dair çoğu zaman çelişkili mesajlar iletmektedir. Katılımcıların bir kısmı, ebeveynliğe dair içeriklerin kendi sezgilerine veya deneyimlerine dayanan bilgilerini sorgulatır hale geldiğini ifade etmektedir. Böylece suçluluk duygusu yalnızca yetersiz zaman ayırmaktan değil, “doğru” anneliğin ne olduğunu bilememe hissinden de beslenmektedir.

“Hani belli sınırlar olması gerekiyor ama bir video çıkıyor karşınıza. İşte çocuk her şeyi yapabilir gibi (söyleniyor). Şimdi o sınırı koymaya çalıştığımız zaman anne de suçluluk hissedebiliyor. Yani ben kendi adıma konuşayım. Bu sefer toleranslı davranmak zorunda kalıyorum. O da sınır ihlali ve şımarıklığın üstünde bir şeye dönüşüyor çocukta.”

39 yaş, Ön lisans mezunu

Mecburiyet hissiyse daha geniş bir gruba yayılıyor ve daha sessiz, daha kronik bir şekilde ifade ediliyor. Ev işlerini yapmayı “görev” olarak değil de “mecburiyet” olarak çerçeveleyen katılımcılar, bu işleri seçmediklerini ama başka türlüünü hayal edemediklerini ima ediyor. Yardım almanın ancak hastalık gibi olağandışı bir durum gerekçesiyle meşrulaştığı anlatılar mevcut. Yardıma olan ihtiyaç olağan görülüyor; yardımın ancak istisnai koşullarda gerçekleşebileceği düşünülüyor.

“Ben istesem de desem ki bana yardım eder misin? (Kocam) Eder ama durduk yere kalkıp yapmaz. Yani hasta olmam lazım ya da işte bir işimin çıkması lazım.”

35 yaş, Çocuk sahibi değil, Lisans mezunu

Ev işleri ve bakım sorumluluğunun sürekliliği bütün gruplarda görülse de bu yükün ağırlığı ve biçimi yaşamın farklı dönemlerinde değişmektedir. Küçük çocukları olan ev kadınları, ev işleriyle çocukların ihtiyaçları arasında sürekli bölündüklerini; her şeye yetişememenin suçluluk duygusuna yol açtığını anlatmaktadır. Çocuğu olmayan genç katılımcıların deneyimlerinde ise ekonomik bağımlılık ve kendilerine ev dışında bir kimlik kurma arayışı öne çıkmaktadır. Çocukları büyüyen orta yaşlı kadınlar, ev içindeki işlerin bir ölçüde hafiflemesiyle kendilerine daha fazla zaman ayırabildiklerini belirtmektedir. İleri yaşlarda ise bakım sorumluluğu sona ermekten çok biçim değiştirmektedir. Çocuklar büyüyüp evden ayrılırlar bile torun bakımı, yetişkin çocuklara yemek hazırlama ve onlara duygusal destek sağlama gibi sorumluluklar devam etmektedir.

2.2. Ev İçi Emeğin Değer Algısı

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen altı odak grupta ev emeğinin nasıl tanımlandığı, anlamlandırıldığı ve değerlendirildiği sorusu, tüm katılımcıların yanıt aradığı en yoğun ve en kişisel alan olarak öne çıkmıştır. Gruplar arasında sosyoekonomik açıdan farklılıklar bulunmakla birlikte, ev kadınlarının emeklerini nasıl isimlendirdiklerine ve emeğin görünürlüğüne yönelik tanımlamalara ilişkin bazı örüntüler tüm gruplarda ortaklaşmaktadır.

Katılımcıların tamamı ev işlerini kendi sözcükleriyle “iş” olarak nitelendirmiştir. Ancak bu tanımlama, soyut bir iş tarifinden çok, ev emeği ile ücretli çalışma arasında karşılaştırma

yapılırken satır aralarında anlam kazanmış ve dolaylı olarak tarif edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda bir faaliyetin “iş” sayılması için birkaç ölçüt öne çıkmaktadır. Bunlar, yoğun emek gerektirmesi, değer üretmesi, başkalarının hayatını kolaylaştırması, topluma katkı sunması, belirli bir zaman ve sorumluluk sınırına sahip olması, maddi karşılık ve sosyal güvence sağlaması, toplumsal statü yaratması.

Ev kadınlığı, katılımcılara göre, bu ölçütlerin bir bölümünü fazlasıyla karşılamaktadır. Fiziksel ve zihinsel açıdan emek yoğundur, çocukların ve eşlerin gündelik hayatı bu emeğe dayanır. Buna karşılık diğer bazı ölçütlerin (ücret, mesai sınırı, izin, emeklilik, sigorta ve kamusal statü) ev kadınlığında eksik olması bu işin niteliğine dair kafa karışıklığı ve türlü sorgulamalara yol açmaktadır. Katılımcılar ev kadınlığını ücretli bir işten daha ağır bir uğraş olarak tarif ederken, toplum ve devlet nezdinde “gerçek bir iş” olarak tanınmadığını da aynı açıklıkla ifade etmektedir.

Asıl mesele ev kadınlarının ev emeğini iş olarak görüp görmemesinden çok, bu emeğin toplum tarafından “doğal görev” sayılarak iş olmaktan çıkarılmasıdır. Bu gerilimin temelinde, ev kadınlığının emek ve değer üretimi bakımından iş gibi deneyimlenmesi, ancak ücret, sınır ve kurumsal statü bakımından iş olarak tanınmaması yatmaktadır. İş tanımı her grupta ortaklaşsa da bu işin görev, sevgi, mecburiyet ya da karşılık hak eden bir emek olarak anlamlandırılmasında farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır.

Ev emeğini “iş” olarak tanımlamak ile onu “görev” ya da “mecburiyet” olarak deneyimlemek arasındaki ilişki, gruplara göre belirgin biçimde değişmektedir. 35 yaş altı, çocuklu genç kadınlarda mecburiyet ve suçluluk dinamikleri ev emeğini tanımlarken öne çıkan duygusal zemini oluşturmaktadır. 55 yaş üzeri katılımcılar ise ev işlerini çoğunlukla “zevkle yaptıkları” bir şey olarak çerçevelemişlerdir. Ev işini bir yükten ziyade sevdiklerini mutlu etme aracı ve öz saygı kaynağı olarak formüle etme eğilimi ileri yaştaki katılımcılarda daha belirgindir. Ancak bu gönüllülük çerçevesinin altında, çeşitli toplumsal ve ailevi kısıtlar nedeniyle çalışmadıkları ve hatta çalışmayı gerçek bir ihtimal olarak dahi değerlendirmedikleri olgusu görüşmelerde zaman zaman belirtilmiştir.

*“Rahmetli babam özel sektörde çalışmamı istemedi. Evlendim, eşim kendisi öğretmen olmasına rağmen o da özel sektörde çalışmamı istemedi. Bizler erkeklerin vermiş oldukları karar üzerinden yol ayrımlarına giriyoruz. Bizlere ev hanımlığı da seçtirildi ve biz ev hanımı olduk.”*56 yaş, Lise mezunu *“(Ev işlerini yapma) mecburiyeti hissetmiyorum ama çalışmayı çok isterdim. Yani ben çalışan bir hanım olmayı çok isterdim. Çalışayım, daha her yere yeteyim. Yani daha bir düzenli, disiplinli olur; koştururdum yani. Koşturmayı çok seviyorum. Onun için ekonomik açıdan da çalışan hanımın hali daha bambaşka.”*

62 yaş, Ortaokul mezunu

35 yaş altı çocuksuz ev kadınlarından oluşan grupta ise ev içi emeğe ilişkin tanımlamalar daha tartışmalı ve daha bireysel bir temele oturmaktadır. Bu grupta ev içi yük, çocuklu gruplardaki kadar yoğun bir bakım emeği üzerinden değil; mükemmeliyetçilik baskısı, finansal bağımlılık ve çalışma deneyimi olmaksızın eve kapanmanın yarattığı kimlik sorgusu üzerinden deneyimlenmektedir. Bununla birlikte görünmezlik ve karşılıksızlık sorunu aynı şiddetle kendini göstermektedir.

“Her gün evi temizlemek zorundayım. Biraz takıntılıyım o konuda. Detaycı olmam beni zorluyor gün içerisinde. Her şeyin tam olması gerekiyor. Bir şey eksik olduğunda o benim kafamı kuruyor... Yattığım zaman da onu yapmadan yatamıyorum.”

26 yaş, Çocuk sahibi değil, Ön lisans mezunu

Ev emeğinin görünmez olmasını sağlayan en güçlü mekanizma ev içerisinde işleyen bir normalleştirme'dir. Ev işleri hem yapan hem faydalanan kişiler tarafından o kadar olağan hale gelmektedir ki varlığı fark edilmezken yokluğu hemen dikkat çekmektedir. Bu asimetriyi katılımcılar defalarca farklı sözcüklerle tarif etmişlerdir. Bu görünmezlik, takdir beklentisinin karşılanmamasının da ötesinde, ev içi emeğin değerinin düşük görülmesine sebep olması açısından önemlidir. Ev düzenli olduğunda kimse kimin nasıl yaptığını sormaz ama bozulduğunda sorumluluk doğrudan kadına yüklenir.

“Yaptığımı görmüyorlar, sadece yapılmış halini görüyorlar. Mesela geçen banyoda su patladı, usta geldi, her yer battı. Ben çocuklar gelmeden her yeri tertemiz yaptım. 8 yaşında çocuğum gelmiş bana diyor ki ‘demek ki usta evin içinde buralara hiç geçmedi o pislikler buraya gelmediğine göre’ diyor. Yani yapılma aşamasını görmedikleri için yapıldıktan sonra fark etmiyorlar. Çamaşırları zaten hep yerinde, ütülü, yemek zaten hep var. Zorluğunu görmedikleri için, hazıra kondukları için bence bilmiyorlar yapma aşamasını.”

45 yaş, Ön lisans mezunu

Ev emeğinin maddi karşılığının olmaması, katılımcılar için yalnızca ekonomik bir eksiklik değil, emeğin nasıl değer gördüğünü belirleyen temel ölçütlerden birinin eksikliğidir. Görüşmelerde bu maddi karşılığın bulunmaması durumu bazen ev kadınlığının doğası gereği kabullenilen bir olgu, bazen sevgi ve aile sorumluluğu içinde anlam kazanan bir tercih, bazen de açık bir adaletsizlik olarak tarif edilmiştir. Tartışma, ev emeğinin “para etmeyen” bir uğraş olup olmamasından çok, parasal karşılığın yokluğunun emeğin görünürlüğüne, değerini ve toplumsal statüsünü nasıl etkilediği etrafında şekillenmektedir.

Katılımcıların ev emeğine atfettikleri değer iki farklı ama çoğu zaman iç içe geçen alanda kurulmaktadır. İlki, ev içi emeğin hane ekonomisine yaptığı doğrudan ve dolaylı katkıdır: dışarıdan satın alınacak hizmetleri ikame etmek, sınırlı geliri idare etmek, harcamaları kıstak ve hanenin gündelik ekonomik düzenini ayakta tutmak. Bu değer, bazı katılımcılar tarafından araştırmacının yönlendirmesi olmaksızın kendiliğinden oldukça bilinçli bir biçimde topluma yapılan genel katkı göz önüne alınarak analiz edilse de, birçok katılımcının bu değer üzerine daha önce etraflıca düşünmediği ve hane içi sorumluluk düzeyinde değerlendirdiği anlaşılmaktadır. İkinci değer atfı ise annelik üzerinden işlemektedir ve burada topluma katkı bilinç düzeyinde belirgindir: iyi birey yetiştirmek ve aile düzenini sürdürmek. Bu iki değer aynı anda var olabilse de katılımcıların bunları fark etme ve dile getirme biçimleri aynı ölçüde yaygın değildir.

Katılımcıların anlatılarında hane bütçesini yetirmek, harcamaları kıstak, zor zamanlar için küçük birikimler yapmaya çalışmak ve gündelik tüketimi hesaplamak da ev kadınlığının görünmeyen ekonomik boyutlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu sorumluluk özellikle düşük ve sabit gelirli hanelerde daha ağır bir baskıya dönüşmektedir. Dışarıda yenile-

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

cek bir yemek, kişisel bir bakım ürünü ya da çocuklar için yapılacak ek bir harcama, çoğu zaman başka bir ihtiyaçtan kısmak anlamına gelmektedir. Bu çerçevede erkek çoğu zaman “parayı getiren” kişi olarak tanımlansa da o paranın ay sonuna kadar nasıl kullanılacağı, hangi harcamanın acil olduğu, nereden kısılacığı ve hangi ihtiyacın erteleneceğiyle ev kadınları ilgilenmektedir.

Bu bütçe yönetimi yalnızca teknik bir hesap yapma işi değil, aynı zamanda kadının ekonomik bağımlılığını ve hareket alanını da belirlemektedir. Kendi gelirinin olmaması, kişisel harcamaların sorgulanmasını kolaylaştırdığı gibi, bazı kadınlar için evlilik içinde kalma ya da ayrılabilme ihtimalini de doğrudan etkileyen bir sınıra dönüşmektedir.

“Benim eşim özel güvenlik. Benim eşimle dışarıda yemek için çıkmam bile benim belki o ay çocuklarım için harcadığım paradan kısmam demek oluyor. Asgari ücretli veya 50–60 bine çalışan bir adamın, ev de kiraysa, kadın bir tane parfüm bile alsa ‘sen bu parfüme niye bu kadar para verdin’ deyip soru sorulur. (...) Anne baba evinde bile boşanmak istediğinizde ‘boşanma, kocanın parasını ye, sus’ derler. Özgür bir kadın olduğunda ‘evi terk ediyorum, çocuklarımı da alıyorum, benim maaşım yeter’ deyip çıkabilen kadınlar da var. Ve bunu yapamayan kadınlar da var. Eşinin şiddetine boyun eğen bir sürü kadın var.”

28 yaş, Ön lisans mezunu

Araştırmadaki altı odak gruptan beşi çocuklu ev kadınlarından oluşmaktadır. Çocuklu kadınlar için annelik, ev içi emeğin en güçlü ahlaki ve toplumsal meşruiyet noktası olarak öne çıkmaktadır. Ev işleri “zaten yapılması gereken” ve görünmez bir emek olarak kodlanırken, çocuk yetiştirmek daha yüksek bir sorumluluk alanı, topluma dönük bir katkı ve geleceği biçimlendiren bir emek olarak kurulmaktadır. Annelik, katılımcıların ev kadınlığını savunurken başvurdukları en güçlü toplumsal fayda argümanıdır; çocuk yetiştirmek yalnızca aileye değil topluma da dönük bir katkı olarak konumlanmaktadır. Bu çerçevede annelik emeği görünür bir meslek ya da ücretli üretim biçimi olmamasına rağmen toplumun devamlılığı açısından kurucu bir işleve sahiptir.

“Yani insan varlığı, her nefes alan canlı bence çok kıymetlidir. Dünya malıyla insanı aynı kefiye koyamazsınız. Hiçbir şeyle kıyaslanamaz anne faktörü ve bunun bence birçok insan da farkında yani toplum da bunun farkında, bilincinde. Annelik görevi, annelik gerçekten çok kutsal bir şeydir. Nasıl bir insan yetiştirdiğiniz çok önemli. Çünkü biz toplumun içinde yürüdüğümüzde bile arkamıza bakan insanlar olduk artık. Hani arkadaki insan bana zarar verebilir mi?”

36 yaş, Daha önce çalışmış, Lise mezunu

Ancak anneliğin meşruiyet kazandıran işlevi, beraberinde bir kısıtlama mekanizması da taşımaktadır. Anne bakımının ikame edilemez olduğu düşüncesi bir yandan annenin emeğine yüksek bir değer atfederken, diğer yandan bakım sorumluluğunu neredeyse devredilemez hâle getirmektedir. Bu ikame edilemezlik üzerinden atfedilen değer, çalışma ve sosyalleşme gibi imkânları fiilen sınırlandırabilmektedir. Annelik, ücretli bir işte çalışmayı çok net bir biçimde meşrulaştıran güçlü bir ahlaki çerçeve sunarken aynı zamanda bazı kadınlar için kaçırılmış ekonomik özgürlük, mesleki statü ya da kişisel gelişim imkânlarının kaynağı olarak da görülmektedir.

“(Annem ve kayınvalidem) bırak dedikleri hâlde belki başına bir şey gelir, bakamazlar, yemez, içmez diyerekten kendi yanımda götürdüğüm çok olmuştur. Kayınvalidem yakın ve her zaman bakar ama işte bu duygu onu bastırdığı için... Zaten bu duyguyu yaşadığımız için çalışmıyoruz birçoğumuz da. Annemin ne kadar güzel bakacağını biliyorum, kayınvalidem de aynı şekilde ama bilmiyorum hani kimse anne gibi bakamaz bence çocuğa bu yüzden ben çalışmıyorum mesela. (Çalışma fikri) bazen aklıma geliyor ama sonra yok kıyamıyorum ona.”

27 yaş, Lise mezunu

2.3. Toplumsal Statü

Görüşmelerde katılımcılara, 1'in toplumdaki en alt, 10'un ise en üst konumu temsil ettiği hayali bir toplumsal merdiven sunulmuştur. Katılımcılardan bu merdivende kendilerini nereye yerleştirdiklerini, ev kadınlarını bir grup olarak hangi basamakta gördüklerini ve toplumun ev kadınlarına hangi basamağı uygun gördüğünü düşündüklerini belirtmeleri istenmiştir. Etkinliğin amacı sadece sayısal bir değerlendirme almak değil, katılımcıların statüyü hangi ölçütlere göre değerlendirdiğini görünür kılmaktır. Bu nedenle analizde tek başına puanlardan çok, puanların hangi gerekçelerle yükseldiği ya da düştüğü; bireysel özdeğer ile toplumun biçtiği değer arasındaki makas ve bu makasın hangi durumlarda açıldığı esas alınmıştır. Etkinlik sırasında dikkat çeken ilk bulgu, katılımcıların kendilerini gördükleri basamağı hangi bakış açısına göre düşünmeleri gerektiğini zaman zaman açıkça tartışmalarıdır. Bazı katılımcılar soruyu kendi özdeğerleri ve aile içindeki katkıları üzerinden yanıtlarken, bazıları toplumun ev kadınlarına biçtiği yeri esas almıştır. Bazıları ise bu ayrımı yapmadan yanıt vermenin mümkün olmadığını doğrudan dile getirerek, “kendi gözümde mi, toplumun gözünde mi?” ayrımını açıkça kurma ihtiyacı duymuştur.

Kendisini üst basamaklara yerleştiren katılımcılar, bu değerlendirmeyi çoğunlukla maddi ya da mesleki başarı üzerinden değil; annelik, evin düzenini ayakta tutma, insan yetiştirme, fedakârlık ve ahlaki değerler üzerinden gerekçelendirmişlerdir. Bu anlatılarda ev kadını yalnızca ev işi yapan kişi değildir; evin işleyişini yöneten, çocukların karakterini şekillendiren, aile ilişkilerini düzenleyen ve gündelik hayatın sürekliliğini sağlayan figürdür. Bazı katılımcılar için bu merkezi rol, ev kadınının toplumun en üst basamaklarına yerleştirmek için yeterli görülmektedir. Burada statü, toplumda görünür olan başarıdan değil, evin ve ailenin ayakta kalmasını sağlayan görünmez katkıdan türetilmektedir.

“Sağlıklı nesiller, psikolojisi bozuk ruh hastası olmayan nesil yetiştirmeye çalışıyorum. Paradan önce huzurun, sağlığın, iyi bir insan olmanın bilincini veriyorum.”

47 yaş, Lisans mezunu

“Ahlakımız nedeniyle, evimize bağlı olmamız nedeniyle, insanları hoş görme nedeniyle... İnsan olarak yani kendimi yüksek görüyorum.”

59 yaş, Ortaokul mezunu

Buna karşılık düşük ya da orta puanlar, çoğunlukla toplumun geçerli statü kriterlerinin kerteriz alındığı anlarda ortaya çıkmaktadır. Para kazanmak, diploma sahibi olmak, bir meslek icra etmek ve kamusal alanda görünür bir üretim yapmak, katılımcıların toplum

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

nezdinde statü sağlayan temel ölçütler olarak tarif ettiği unsurlardır. Ev kadınlığı ise bu ölçütlerin dışında kaldığı için, kadınlar kendi emeklerinin değerini bilseler bile toplumun gözünde daha aşağıda konumlandırıldıklarını düşünmektedir. Ev içi emek yoğun ve hayati olsa da gelir üretmediği ve mesleki bir unvanla temsil edilmediği sürece toplumsal statüye tam olarak dönüşmemektedir.

“Üretken değiliz. Eve para getirmiyoruz. Topluma bir işgücü katmıyoruz. Görünen şey işte canı istediği zaman yemek yapan, istediği saatte uyanan kadın profili. (...) Görünmeyen kahramanlarız.”

50 yaş, Daha önce çalışmış, Lisans mezunu

“İyi bir kariyere sahip olanlar değer görüyorlar. Parası çok olanların kıymeti biliniyor. Para eşittir saygı. Paran varsa saygı da görüyorsun bu hayatta.”

30 yaş, Lisans mezunu

Az sayıda da olsa kendisini toplumsal statü merdiveninde görece alt sıralarda konumlandıran ve bunun gerekçesini toplumun bakış açısından ziyade kendi içsel yargılarına, özeleştirilerine ve eksiklik hislerine dayandıran katılımcılar da bulunmaktadır. Bu anlatılarda düşük ya da orta basamak, dışarıdan biçilen değer değil; ekonomik özgürlüğe sahip olma, çalışma hayatında varlık gösterememe, mesleki üretkenlikten uzak kalma ya da annelik sorumluluğunu henüz tamamlanmamış görme gibi kişisel ölçütlerin sonucudur. Örneğin eşinin aile şirketi ve maddi imkânları sebebiyle dışarıdan yüksek bir basamağa yerleştirilebileceğini düşünen bir katılımcı, kendi bireysel gelirinin ve ekonomik özgürlüğünün olmaması nedeniyle kendini daha alt bir basamağa yerleştirebilmektedir. Benzer biçimde bazı katılımcılar, doktorluk ya da öğretmenlik gibi kamusal faydası daha görünür mesleklerle kıyas yaptığında, ev içindeki katkılarını daha sınırlı hissedebilmektedir.

“Mesleğini hakkıyla yapan, bizden çok daha fazla çalışan, gecesini gündüzüne katan, topluma çok daha faydalı bir sürü meslek grubu var... doktorlar, öğretmenler.”

45 yaş, Ön lisans mezunu

2.4. Ev Kadınlarının Devlet Nezdinde Tanınması

Devlet ve siyaset nezdinde tanınma, katılımcıların en somut ve en kararlı konuştuğu konulardandır. Aile içi takdir çoğu zaman kişisel ilişkilerle, toplumsal tanınma ise yaygın değer yargılarıyla sınırlı kalırken, devletin ev kadınlarını tanıması daha kurumsal bir karşılık olarak görülmektedir. Ev kadınlığının devlet nezdinde görünür olması, toplumsal statüsünün yeniden değerlendirilmesi anlamına gelir. Devletin ev kadınlarını görünür kılmasının, toplumun bakışını da değiştireceği varsayımı araştırma boyunca tekrarlanmıştır.

“Devlet sahip çıkmıyor ki toplum sahip çıksın. Devlet değer vermiş olsa toplum da değer verir. Devlet sahip çıkmadığı için, değer vermediği için biz ev hanımlarını maalesef her zaman bahsetmiş olduğumuz on basamağın en altındaki basamakta görüyorlar.”

56 yaş, Lise mezunu

“Bir bakıma algıyı, yani ev hanımlarına olan algıyı değiştirmesi açısından önemli buluyorum. Hani bakın ev hanımları işte onların da sosyal hakları var. Atıyorum işte sigorta

olabilir, bilmiyorum maaş olabilir... Bu bakış açısını değiştirebileceğini düşünüyorum.”

42 yaş, Lisans mezunu

Katılımcıların devletten beklediği tanınma talebi üç düzeyde şekillenmektedir. İlk düzey, ev kadınlığının kurumsal haklarla tanınmasıdır. Sigorta, emeklilik, yıpranma payı ya da düzenli maaş gibi talepler, ev emeğinin sürekliliğine, anneliğin topluma katkısına ve yaratılan dolaylı ekonomik değere karşılık gelen haklar olarak dile getirilmektedir. Katılımcılar açısından bu devlet desteği bir sosyal yardım ya da seçim vaadi değil, ev kadınlarının üretmiş olduğu fakat karşılıksız bırakılan emeğin kurumsal karşılığıdır.

“Çalışan kesim nasıl ki emek vererek emekli olabiliyorsa, ev kadınlarının gecesi yok, gündüzü yok... Sağlık çalışanlarının yıpranma payları vardır ama ev kadınlarının yıpranma payları hiçbirinin gözündeyok. Yani en azından en düşük basamaktan bir emeklilik verilmiş olsa...”

56 yaş, Lise mezunu

İkinci düzey, ekonomik özerklik talebidir. Katılımcıların bir kısmı için küçük bir kişisel gelir bile ev içinde her harcamanın eşin geliri üzerinden sorgulanmadığı, kadının kendisi için karar verebildiği bir alan yaratması bakımından önem taşımaktadır. Bu talep her zaman yüksek bir maaş beklentisi olarak kurulmamaktadır; kimi zaman “kendine harcayabileceği” küçük bir para bile kadın için tanınmanın ve kişisel alanın somut karşılığına dönüşmektedir.

“Bir ev kadınına mesela maaş verilebilir. Eşinin çalışması önemli değil ama kadının da kendine ayırabileceği bir miktar parası olması gerekiyor. Devlet bunu bir anneye sağlama- lı. Bir çalışan anneye mesela ücretsiz izinler veriyor, şunlar bunlar oluyor. Aslında evdeki kadına da biraz daha katkı sağlanması gerekiyor. Şimdi evet biz evde çalışıyoruz, kıyıda su parası, ekmek parasıyla belki bir gram altın almaya çalışıyoruz. Hepimizin kıyıda, köşede bir anne olarak kenarda paramız oluyor. Çünkü neden? Zor durumda kalırsak diye. Bunu düşündüren bir sistem varken en azından kadınları düşünen bir sistemin olması en iyisi olur.”

28 yaş, Ön lisans mezunu

Üçüncü düzey ise sembolik görünürlüktür. Ev kadınlığının resmi bir statü olarak adlandırılması, kimlik kartı, toplu taşıma indirimi ya da gündelik hayatta karşılığı olan küçük kolaylıklar, maddi büyüklüğünden bağımsız olarak “devlet beni görüyor” duygusu üretmektedir. Bu tür talepler, ev kadınlığının salt aile içinde üstlenilen doğal bir rol değil, kamusal olarak tanınması gereken bir emek ve statü biçimi olarak görülmesi arzusunu yansıtmaktadır.

“Bize bir kimlik tayin etsin. Hani şu emeklilerin emekli kartı var ya biz de ev hanımı kartı alalım. Versinler bir kimlik, insanlar bunu göğsünü gere gere ‘ya devletim de bana bakıyor bu şekilde bir şirinlik yaptı, güzellik yaptı, beni önemsediydi’ diyelim yani.”

50 yaş, Daha önce çalışmış, Lisans mezunu

2.5. Ev Kadınlarının Siyasi Tercihleri ve Oy Davranışı

Ev kadınlarının siyasi partilere oy verme motivasyonları tek bir parti bağlılığı ya da tekil bir ideolojik hat üzerinden açıklanamayacak kadar çeşitlidir. Katılımcıların tamamı geçmişte en az bir genel ya da yerel seçimde AK Parti'ye oy vermiş olmakla birlikte, bu tercihin gerekçeleri farklılaşmaktadır. Aynı şekilde AK Parti dışındaki partilere yönelme de tek bir muhalif kimlikten değil; ideolojik aidiyet, yerel yönetim deneyimi, mevcut iktidara tepki, değişim arzusu ya da belirli adaylara duyulan güven gibi farklı motivasyonlardan beslenmektedir.

AK Parti'ye geçmişte verilen oyların en güçlü dayanak noktalarından biri kimliksel tanınma ve dini-kültürel özgürlüklerdir. Başörtüsü yasağının kalkması, kamusal alanda başörtülü kadınların daha görünür ve meşru hâle gelmesi, dini eğitim olanaklarının genişlemesi bazı katılımcılar için AK Parti'yi geçmişte yaşanan dışlanmayı telafi eden koruyucu bir konuma getirmiştir. Bu anlatılarda yaşanan gelişmeler kamusal hayata katılma, ikinci sınıf görülmeme ve kendi inancıyla var olabilme deneyimi olarak öne çıkmaktadır. Bu gerekçe aynı zamanda oy davranışının sürekliliğini de beslemektedir. İktidar değişirse bu kazanımların geri alınabileceği, başörtülü kadınların yeniden toplumdan dışlanabileceği endişesi, ekonomik şikayetler ya da vaatlerin yerine gelmemesinden ötürü kırılganlıklar yaşansa dahi siyasi bağlılığı koruyan bir mekanizma işlevi görmektedir. Bu eğilimi gösteren katılımcılarda kimliksel kazanımların kaybı, diğer memnuniyetsizliklerin önüne geçebilecek bir risk oluşturmaktadır.

“Ben başörtü zulmünü yaşayan bir nesilim. Başörtülü olduğu için okutulmayan, ikinci sınıf insan muamelesi yapan bir zihniyetten... Eskiden kamuda asla başörtülü olmazdı. Benim oğlumu askere alınır ama yemin törenine, annesi başörtülü diye alınamazdı. Biz böyle bir Türkiye'den geldik... Çok şükür AK Parti sayesinde bu kırıldı.”

42 yaş, Daha önce çalışmış, Ön lisans mezunu

“Örnek veriyorum İzmir'de ezan okunmasından rahatsızlar. Ben kalkıp da başka bir partiye oy versem belki de yarın öbür gün benim şehrimde okutulmasından da rahatsız olacaklar.”

35 yaş, Daha önce çalışmış, Lisans mezunu

Bu kimliksel zemin, daha geniş bir güvenlik ve istikrar anlatısıyla da birleşmektedir. Bazı katılımcılar için AK Parti ülkenin içeride ve dışarıda daha güçlü, daha istikrarlı ve daha güvende olmasını sağlamaktadır. Ulusal güvenlik, dış politika, savaş tehdidinden korunma ve ülkenin bölgesel krizlerden uzak tutulması gibi gerekçeler, partiyle kurulan bağlılığı desteklemektedir. Mevcut iktidar, özellikle de Erdoğan, tüm eksikliklerine rağmen ülkeyi dış tehditlerden ve bölgesel istikrarsızlıktan koruyan bir güvence olarak konumlandırıldığında, oy tercihindeki devamlılık başka bir aktörün bu güvenceyi sağlayıp sağlamayacağına dair belirsizlikten de beslenmektedir.

“Zaten bizim eğer ülkemiz başka partide olsaydı, CHP'de veya başka bir partide, biz şu anda aynı İsrail-İran savaşını yaşamış olurduk. Ülkemiz savaşta olurdu.”

59 yaş, Ortaokul mezunu

Somut hizmetler ve icraat hafızası da geçmiş oy verme davranışında önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması, hastane kuyruklarının azalması, sosyal güvence düzenlemeleri, altyapı yatırımları, yollar, köprüler ve kriz anlarında devletin görünür biçimde müdahale edebilmesi gibi alanlar, bazı katılımcıların AK Parti'yi "çalışan" ve "icraat yapan" bir parti olarak değerlendirmesine yol açmıştır. Bu hizmet hafızası, bugünkü ekonomik ve siyasi memnuniyetsizlikleri tamamen ortadan kaldırmasa da geçmişte kurulan bağlılığın kolayca silinmesini engelleyen önemli bir arka plan oluşturmaktadır.

"Mesela bizim annelerimizin döneminde hastanelere gece saat dörtte giderlerdi. Üçte giderlerdi. Annem bizi gece evde bırakırdı, hastaneye giderdi. Hastane kuyruğu, ilaç kuyruğu, tüp kuyruğuna bile girdiklerini hatırlıyorum ben. Hani o zaman çok ufaktık ama hatırlıyoruz bunları yani görüyorduk en azından yaşıyorduk. Yani evet devletin ne yaptığına biz bakarız. Söylediğinden çok ne yaptığına bakarız. Ben kendim de buna bakarak AK Parti'ye oy verdim bu zamana kadar."

36 yaş, Daha önce çalışmış, Lise mezunu

Bazı katılımcılar için spesifik vaatler ya da dönemsel politikalar oy tercihinde doğrudan belirleyici olmuştur. Çözüm süreci, ev kadınlarına sosyal güvence, maaş ya da erken emeklilik vaatleri, deprem riski taşıyan bölgelerde kentsel dönüşüm beklentileri, atama ve iş imkanı gibi somut beklentiler, geçmişte oy tercihinin etkileyen daha spesifik nedenler arasında yer almaktadır. Bu tür motivasyonlarda oy verme davranışı, icraatı görmeden önce belirli bir sorunun çözüleceğine dair umuttan doğmaktadır.

"Ben kendim Kürt bir vatandaşım. AK Parti'ye ilk kullandığım oyda açılımdan hani barış yapacağım, açılım olacak. Bu sebepten ötürü oy verdim. Ancak beklentiler karşılanmadı... Daha çok ortalık karıştı."

35 yaş, Çocuk sahibi değil, Lisans mezunu

Ev kadınlarının AK Parti dışındaki partilere oy verme motivasyonları da kendi içinde farklılaşmaktadır. Bu motivasyonlardan biri ideolojik veya aile kaynaklı aidiyetlerdir. Laiklik, milliyetçilik, aileden aktarılan parti kimliği veya geçmişten gelen siyasal aidiyetler, bazı katılımcıların CHP, MHP ya da başka partilerle kurdukları ilişkiyi açıklamaktadır.

"Ben aileden gelme MHP yanlısıyım aslında. Uzun yıllar MHP'ye oy verdim. Sonra AK Parti ile koalisyon yapınca benim de kafamda karışıklıklar oldu. Ben hep insanların ilk yaptığına değil de son yaptıklarına odaklanıyorum. İşte eskiden bana şunu yaptı, işte şu iyilikler oldu falan değil de en son ne yaptı. Çünkü hayat geçiyor. Ben adaletsizliğe tahammül etmiyorum. Şu anki hükümetle ilgili söylüyorum. Herkesin hatası olabilir ama hatayı telafi etmek var. Bir de hatayı kabul edip görevden istifa etmek var." 50 yaş, Daha önce çalışmış, Lisans mezunu

28 yaş, Ön lisans mezunu

Mevcut iktidarın güç birikimine ve kararların tek elde toplanmasına duyulan itiraz da önemli bir motivasyondur. Bu yaklaşım, belirli bir partiye duyulan güçlü bağlılıktan çok, iktidarın değişmesi, siyasal rekabetin canlanması ve hiçbir aktörün yerini garanti görmemesi gerektiği düşüncesiyle ilişkilidir. Katılımcılar açısından değişim arzusu her zaman muha-

Türkiye'nin En Büyük Meslek Grubu: Ev Kadınları

lefetten yüksek beklenti duymak anlamına gelmemekte; kimi zaman siyasi sistemin nefes alması, iktidarın denetlenmesi ve gücün el değiştirmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır. Yenilik arzusu, tahmin edilebileceği gibi, iktidar partisinden muhalefet partilerine yönelme biçiminde tezahür etse de yerel yönetimlerde ters yönde oy değişimine de yol açabilmektedir. Oy verme davranışı kimi zaman beğenilen aktörü desteklemekten çok, daha fazla rahatsızlık duyulan aktöre karşı konum almak şeklinde kurulmaktadır.

“İzmir’in belediyesi hiç çalışmıyor CHP’nin. Yani klasikleşmiş burası hani hep CHP mantığıyla çalışan kısımlar var. O yüzden de ben de en son oy kullandığımda AK Parti’ye kullandım. Çünkü artık değişmesi lazım. Hani bu başka bir parti de olur ama belediye çalışmıyor yani burada. Çalışmadığı için ben bu sebepten dolayı değiştirdim.”

38 yaş, Lisans mezunu

Özellikle kadınların gündelik hayatına doğrudan temas eden ulaşım desteği, anne kartı, kreş, sosyal yardım veya belediye hizmetleri gibi uygulamalar, muhalefet partilerini soyut bir alternatif olmaktan çıkarıp icraat yapan aktörlere de dönüştürmektedir. Bu tür politikalar ev kadınları açısından anlaşılmış olma ve gündelik ihtiyaçların görülmesi anlamı da taşımaktadır.

“Tabii ki de hani mesela CHP’nin anne kartı hani ücretsiz mesela. Ondan sonra geziler. İmamoğlu’nun o yönleri mesela çok aktif.”

35 yaş, Lise mezunu

Muhalefetin alternatif olarak yeterince inandırıcı bulunmaması, bazı katılımcılarda AK Parti desteğini memnuniyetle değil güvensizlikten kaynaklanan bir tercih olarak sürdürmektedir. “Kötünün iyisi” olarak tarif edilebilecek bu konum, oy verme davranışını coşkulu bir onaydan daha çok seçenekler arasında risk karşılaştırmasına dönüştürmektedir.

“Yani her seferinde diyorum ki tamam bu sefer vermeyeceğim. Bak böyle oldu, böyle oldu. Ama yine de veriyorum. (...) Gelen gideni aratır. Mesela bu sefer dedim ki eğer bu giderse gelen daha berbat edecek. Çünkü temelini kurana kadar neler olacak? Öyle diyerekten (yine) buna verdim.”

62 yaş, Ortaokul mezunu

AK Parti’den uzaklaşan ev kadınları açısından uzaklaşma, tek bir şikayetin ya da tekil bir olayın sonucu olarak değil, geçmişte partiyle kurulan bağı anlamlı kılan gerekçelerin zaman içinde zayıflamasıyla ortaya çıkmaktadır. Kimliksel kazanımlar ve hizmet hafızası bazı katılımcılarda bağı korumaya devam ederken, özellikle kimlik bağının daha zayıf olduğu gruplarda ekonomik sıkışma, tutulmayan vaatler, adalet ve liyakat sorunları bu bağı daha hızlı aşındırmaktadır. Bu aşınmanın en gündelik ve yaygın zemini ekonomidir. Enflasyon, kira artışları, gıda fiyatları ve temel tüketim harcamalarının giderek daha fazla artması, özellikle hane bütçesini doğrudan yöneten ev kadınları için siyasal memnuniyetsizliği soyut bir ekonomik göstergeden çıkarıp günlük hayatın içine taşımaktadır. Daha önce olağan görülen harcamaların lükse dönüşmesi, yalnızca geçim sıkıntısı değil, yönetim kapasitesine duyulan güvenin de zayıflaması anlamına gelmektedir.

“Mecliste onların yedikleri şeyler bizim çocuğumuzun sadece bir simit ve bir ayran parasıymış... Ne kadar büyük bir adaletsizlik.”

47 yaş, Lisans mezunu

İkinci aşınma alanı, vaatlerin tutulmamasıdır. Ev kadınlarına maaş, sigorta, emeklilik gibi vaatlerin tekrar edilip hayata geçirilmemesi hayal kırıklığı yaratmaktadır. Buradaki kırılma, seçim dönemlerinde ev kadınlarının görünür kılınıp sonrasında unutulduğu hissine de yol açmaktadır.

“Ben verilen vaatlere çok inanarak oy vermiştim. Verdiğim zaman da yani vaatlere bakarak kötünün iyisi olduğundan ötürü. Başımıza gelecek daha iyi birini de görmediğimden. Yani her şeyin bu ülke için çok kolay olacağına önümüzde çok güzel günlerin görüleceğine... Ama şu an bakıyorum hiçbir vaat yerine gelmedi. Emeklilik bile en basitinden olmadı. Ve verdiğim oydan dolayı da hep şey diyorum, helal etmiyorum, helal etmiyorum diyorum. Yani o dereceye geldi.”

35 yaş, Lise mezunu

Benzer biçimde atama, iş imkanı ya da sosyal destek gibi daha spesifik beklentilerin karşılıksız kalması da bazı katılımcılarda güven kaybı yaratmıştır. Geçmişte oy vermeyi mümkün kılan vaat, yerine getirilmediğinde tersine dönerek kopuş gerekçesine dönüşebilmektedir.

“Zaten biz hep ailecek yani kendi ailem, annem, babam olmak üzere hep CHP'ye (oy verdik). Ama benim işte iş vaadiyle bir iki kere falan AK Parti'ye vermişliğim var. Onu da yani bu ülkeyi güzel yöneteceğinden veya bu ülkeye değişik bir şey yapacağına inandığımdan değil, sadece kendimle alakalı. İşte verirsen şöyle şöyle olacak dediklerinden dolayı verdim bir iki kere. Pişman mıyım? Tabii ki de pişmanım.”

30 yaş, Lisans mezunu

Güvenlik endişesi ve cezasızlık da önemli bir memnuniyetsizlik noktasıdır. Kadınlara, çocuklara, hayvanlara ve doğaya yönelik şiddet olaylarının artması, suçluların yeterince cezalandırılmadığı düşüncesi, sokakta, okulda ya da kamusal alanda güvenlik duygusunun zayıflaması, bazı katılımcılar için iktidardan uzaklaşmanın önemli gerekçelerinden biridir. Bu noktada güvenlik, dış politika ya da ulusal güvenlikten çok, gündelik hayatın emniyeti ve adalet duygusu olarak tarif edilmektedir. Bu memnuniyetsizliklerin sorumluluğu katılımcılar tarafından her zaman aynı açıklıkla ve aynı aktörlere yöneltilmemektedir. Görüşmelerde bir yanda ekonomik kriz, alım gücünün düşmesi, liyakatsizlik, kurumların zayıflaması, adaletsizlik, cezasızlık ve afet yönetimindeki aksaklıklar gibi sorunların mevcut siyasi iktidara, liderlik tarzına, “tek adam” yönetimine ya da yanlış politika tercihlerine bağlandığı görülmektedir. Bu yönüyle siyaset, gündelik hayatı zorlaştıran yapısal sorunların temel kaynağı olarak konumlandırılmaktadır. Diğer yanda ise bazı katılımcılar aynı sorunları doğrudan bir partiye, lidere ya da yönetime bağlamaktan kaçınmakta; sorumluluğu daha dağınık biçimde küresel faktörlere, nüfus artışına veya devletin “çok işi olması” sebebiyle yaşanan kasıtlı olmayan aksamalara yüklemektedir. Bazı sorunlardan neredeyse bütün katılımcılar yakınsa da bu sorunların sorumlusunun kim olduğu veya çözülebilir olup olmadığı konusunda be-

lirgin bir görüş ortaya çıkmamıştır. Özellikle toplumsal yozlaşma, şiddet, saygı ve merhamet kaybı gibi başlıklarda şikayet oldukça güçlü olsa da, bu şikayet her zaman doğrudan siyasal bir suçlamaya dönüşmemektedir. Şikâyetler daha çok toplumun geneline, bireylerin duyar-sızlığına, ailelerin çocuk yetiştirme pratiklerine, özellikle manevi değerlerin zayıflamasına, sosyal medyanın ve teknolojinin dönüştürücü etkisine bağlanmaktadır.

Sonuç

Bu raporda kullanılan anketler ve odak grup görüşmeleri, ev kadınlarının Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yapısındaki yerini farklı yönlerden görünür kılmaktadır. Anketler, ev kadınlarının yoğunluğunu, çalışma durumuna göre diğer gruplardan ayrılan siyasal tercihlerini ve öznel statü dağılımındaki değişimi göstermektedir. Görüşmeler ise bu göstergelerin tek başına anlatamadığı alanlara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Odak grup görüşmelerinde ev kadınlığı, aynı anda sorumluluk, beceri, bağlılık ve ekonomik bağımlılık içeren bir deneyim olarak ortaya çıkmaktadır. Ev işlerini ve bakım sorumluluğunu aile hayatının devamı için gerekli gören kadınlar, bu katkılarından gurur da duymaktadır. Buna karşılık emeğin doğal bir görev sayılması, sınırlarının belirsizliği ve maddi karşılığının bulunmaması, bazı katılımcılarda görülmeme duygusunu güçlendirmektedir. Kadınların kendilerine biçtikleri değer ile toplumun ve devletin kendilerine biçtiğini düşündükleri değer arasındaki mesafe, araştırmanın en belirgin bulgularından biridir.

Devletten beklenen sigorta, emeklilik, kişisel gelir ve çeşitli kamusal kolaylıklar bu nedenle yalnızca birer maddi destek talebi olarak değerlendirilmemektedir. Katılımcıların bir bölümü bunları ev içi emeğin karşılığı olan haklar, bir bölümü ekonomik olarak kendilerine ait bir alan açmanın yolu, bir bölümü ise devlet tarafından görüldüklerinin işareti olarak anlamlandırmaktadır. Siyasal tercihlerde de benzer bir çeşitlilik vardır. Kimliksel kazanımların korunması, geçmiş hizmetlerin hatırlanması ve istikrar beklentisi bazı katılımcıların iktidarla bağını sürdürmesini sağlamaktadır. Ekonomik güçlükler, yerine getirilmeyen vaatler ve adaletle ilişkin kaygılar ise kimi katılımcılar için güven kaybına yol açmaktadır. Dolaşısıyla bir partinin ev kadınları arasında yüksek destek görmesi, bütün ev kadınlarının aynı nedenle oy verdiği veya mevcut koşullardan aynı ölçüde memnun olduğu anlamına gelmez.

Bu çalışmanın bulguları, Türkiye'nin kalkınma sürecini destekleyecek kamu politikaları geliştirilirken kadınların farklı yaşam koşullarının dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Sosyal güvence, ekonomik özerklik ve bakım sorumluluğunun paylaşılması, görüşmelerde dile getirilen ihtiyaçlarla doğrudan ilişkilidir. Sağlıklı ve üretken bir toplum hedefi doğrultusunda geliştirilecek politikalar, kadınların ihtiyaçlarıyla birlikte çocukların gelişimini, aile içindeki ilişkileri ve daha geniş toplumsal sonuçları da göz önünde bulundurmalıdır.

Araştırmanın sınırları da bu tartışmanın parçasıdır. Odak grup görüşmeleri Türkiye'deki bütün ev kadınlarını temsil etmemekte; farklı yıllarda yapılan anketler aynı bireylerin zaman içindeki değişimini göstermemektedir. Bu raporun katkısı, kesin bir nedensel açıklama sunmaktan çok, sayısal bulgular ile ev kadınlarının kendi anlatılarını yan yana getirerek daha ayrıntılı şekilde araştırılması gereken olguları ortaya koymasıdır.

Kaynakça

- 1) ISSP Research Group. (2018). International Social Survey Programme: Religion III – ISSP 2008 (ZA4950, sürüm 2.3.0). GESIS Data Archive. <https://doi.org/10.4232/1.13161>
- 2) Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2020). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources – ISSP 2017 (Turkey) (ZA5521, sürüm 1.0.0). GESIS Data Archive. <https://doi.org/10.4232/1.13455>
- 3) ISSP Research Group. (2019). International Social Survey Programme: Social Networks and Social Resources – ISSP 2017 (ZA6980, sürüm 2.0.0). GESIS Data Archive. <https://doi.org/10.4232/1.13322>
- 4) Dünya Bankası. World Development Indicators: GDP per capita (current US\$).

YAZAR HAKKINDA

Yağmur Uzunırmak

1995 yılında doğan Uzunırmak, 2019 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans, 2022 yılında ise Essex Üniversitesi Finansal Ekonometri Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Çalışma hayatına Aksakallı Hukuk Bürosu'nda başlayan Uzunırmak, 2023-2024 yılları arasında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı – TEPAV'da Araştırmacı olarak yer almıştır. Halihazırda Toplum Çalışmaları Enstitüsü Araştırma ve Veri Analizi Direktörü olarak çalışmalarını sürdürmektedir.



Cevizlidere Mah. Mevlana Bulv. No:123/305 ankaya/Ankara
0312 939 93 00 | info@toplum.org.tr | www.toplum.org.tr